

změna v uvažování mužů a žen, protože je potřeba implementovat genderovou flexibilitu do institucionálního rámce a rodinné politiky, a v neposlední řadě je důležité změnit i rámec uvažování o kombinaci rodiny a práce (aby nepřetržovaly staré duality práce versus péče, soukromé versus veřejné atd.), aby nová generace našla vlastní rámec uvažování o svém životě.

Ač se domnívám, že tato kniha přináší mnoho užitečných pohledů a podnětů pro další uvažování o proměnách rodiny, práce a genderu, přesto mám ke knize i několik kritických poznámek. Autorka v úvodu jen velice střídavě popisuje metodologii, detailní popis metodologie výzkumu je umístěn až na konci knihy (bez viditelnějšího odkazu v knize). Teprve po seznámení se s příběhy komunikačních partnerů a partnerek si čtenář nebo čtenářka přečte detailnější popis výzkumného vzorku a ledacos si spojí až po přečtení celé knihy. Má druhá a poslední kritická poznámka se vztahuje k tématům, která autorka v analytické části popisuje. Autorka rozdělila druhou kapitolu o představách o budoucnosti na představy mladých žen a mladých mužů (což je dobře,

protože tím mohla ukázat rozdíly v budoucích představách), nicméně u žen řeší otázku práce především ve vztahu k mateřství a partnerství a u mužů analyzuje práci samostatně. Otázkou zůstává, zda analýza toto smýšlení odhalila (což z rozboru není úplně jasné), nebo autorka poněkud stereotypně analyzovala témata ve skupině žen a mužů (i když cílem knihy bylo ukázat na potenciál genderové flexibility, jež má překračovat hranice genderových rolí).

Kniha Kathleen Gerson sice pojednávala o situaci v USA, jejichž historie (např. v oblasti zaměstnanosti žen) byla rozdílná, nicméně hlavní myšlenka knihy (požadavek genderové flexibility) je konceptem, který by i v českém prostředí pomohl nasměrovat přemýšlení o kombinaci práce a péče správným směrem. Dalším čtenářům a čtenářkám mohu knihu vřele doporučit, úryvky z rozhovorů přidávají knize na záživnosti a čtivosti a skladba kapitol dodává knize na gradaci. Tato kniha si rozhodně zaslouží přečtení, protože její hlavní myšlenka může být přínosem nejen pro akademickou obec, ale také pro neakademické čtenáře a čtenářky.

KONSTRUKCE ŽIVITELSTVÍ V ČESKÉM PROSTŘEDÍ – „DĚLÁNÍ“, NEBO „ROZVOLŇOVÁNÍ“ GENDERU? /

ŠTĚPÁNKA LEHMANN

MARÍKOVÁ, HANA (ED.), KRÍŽKOVÁ, ALENA, VOHLÍDALOVÁ, MARTA. 2012. ŽIVITELÉ A ŽIVITELKY: REFLEXE (A) PRAXE. PRAHA: SLON.

Česká odborná literatura s genderovou tematikou se nezřídka zabývá dělbou práce mezi muži a ženami v rodině, jejími příčinami, důsledky a souvislostmi. Ačkoli se v posledních letech dostává do popředí otázka ekonomických dopadů této nerovnováhy pro ženy i pro společnost, nepřiměřeného zatížení žen a jejich znevýhodnění na trhu práce, proble-

matika genderových souvislostí finančního zabezpečování rodiny nebyla dosud příliš tematizována. Kniha Hany Maríkové, Aleny Krížkové a Marty Vohlídalové věnující se reflexi a praxi živelství v českých rodinách se v tomto smyslu vymyká běžné české produkci na genderová témata. Samy autorky upozorňují na to, že koncept živelství není ani

minantního neoliberálního režimu vědění, který současné západní sociální vědy zavedl do slepé uličky, z níž nemohou poskytnout adekvátní odpovědi na aktuální společenský vývoj. Problémem současné podoby sociálních věd – sociologie stejně jako ekonomie – je jejich multiplikační charakter, neustálé množování pojmů a konceptů, kdy se všechno stává novinkou bez vztahu k minulosti a předchozímu zkoumání. Sociálnímu zkoumání separovanému do jednotlivých oborů chybí transformační moment, který vede k rekonstrukci kategorií a konceptů. Holmwood dále upozornil, že současná podoba sociologie neposkytuje ucelený pohled na společenský vývoj, sociologické zkoumání je fragmentováno do jednotlivých podoborů, jejichž výsledkem jsou pouze dílčí rozborů bez zkoumání jejich vzájemného vztahu. Ze společenských vztahů, které měly být předmětem sociologie, byla rovněž uměle vydělena oblast ekonomie, sociologie se tak stala pouhým zbytkovým doplňkem ekonomie. To nazval novým zatměním rozumu, které znemožňuje sociologickou kritiku ekonomie. A jako cestu, jak tuto slepou uličku překonat, nabídl vizi transdisciplinární sociální vědy.

Na konferenci zazněla řada dalších příspěvků na téma současného vývoje kritické teorie a sociální kritiky, kosmopolitismu, globálních nerovností a globální spravedlnosti či demokracie. Z českých vědců vystoupil na konferenci například Oleg Suša z Centra globálních studií v Praze s příspěvkem k současné civilizační krizi, Milan Kreuzzieger ze stejného pracoviště s příspěvkem o kosmopolitismu a interkulturním obratu nebo Jiří Krejčík z Filozofické fakulty UK v Praze o vývoji v Indii, který podle jeho názoru umožňuje nové nastartování skryté revoluce. Ze slovenských kolegů přednesl na konferenci svůj příspěvek například Martin Solík z Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnavě nebo Ladislav Hohoš z Univerzity Komenského v Bratislavě. Další, 23. ročník konference Philosophy and Social Science se uskuteční opět v květnu v Praze a vše nasvědčuje tomu, že můžeme znovu očekávat živé diskuse a inspirativní rozborů navazující na bohatou tradici kritické teorie společnosti v kontextu určujících vývojových tendencí současnosti.

detailně rozpracován na poli společenských věd ani reflektován ve veřejném diskursu, a právě tento nedostatek se autorky snaží svou knihou překonat.

Ústřední otázkou, již se kniha zabývá, je, jakým způsobem si jednotlivci vysvětlují živitelství, jak je v každodenním životě konstruují, jakou roli hraje v jejich životě a jak vůbec k genderovému rozdělení rolí dochází. Z hlediska uvažování o rovných příležitostech má toto téma klíčový význam, neboť pomáhá odhalit mechanismy utváření nerovností v rodině a vysvětluje jejich reprodukci nebo naopak odbourávání. Proto je také nadmíru přínosné mikrosociologické pojetí, jež autorky pro studium živitelství zvolily, které umožňuje zachytit interpretační schémata a racionalizace, o něž se ve výsledku opírá jednání aktérů ve směru potvrzování nebo narušování zažitých norem rodinného uspořádání. K uchopení takto subtilní problematiky nebyla vhodnější metoda než kvalitativní analýza polostrukturovaných rozhovorů s vybranými aktéry. Badatelky za tímto účelem oslovily rodiče menších dětí, kteří oba alespoň částečně pracují, a podařilo se jim provést rozhovory se zástupci 26 rodin. Dotazovaly se obou partnerů ve studovaných párech, aby zachytily genderově podmíněnou percepci rozdělení rolí v rodině. V případě neúplných rodin se výzkum zaměřoval jen na ty páry, které praktikují střídavou péči o děti, aby bylo možné sledovat dynamiku vzájemného vztahu sfér živitelství a pečovatelských. Úplné rodiny pak byly podle dosahovaného příjmu partnerů rozděleny na tři skupiny: skupinu s tradičním rozdělením rolí (hlavním živitelem je muž), skupinu rodin se ženou jako hlavní živitelkou a skupinu párů s vyrovnanými příjmy.

Autorky pro svou analýzu využily konstruktivistický přístup, jenž umožňuje objasnit vzájemnou dialektiku mezi jednáním aktérů a významy, které tomuto jednání přiřkládají. Tato perspektiva je mimo jiné podnětná proto, že umožňuje zachytit dynamický aspekt genderových nerovností tím, že je pojímá jako výsledek vztahového vyjednávání

a sociálního jednání. Právě proměny vztahů jsou v českých genderových studiích často opomíjeny, takže se pozornost zpravidla soustředí na přetrvávající stereotypy a nerovnosti, odhlíží se ale mnohdy od nových tendencí, které stávající struktury narušují a předznamenávají možné budoucí proměny.

Teoretická kapitola podává přehled o tom, jak se vyvíjel koncept živitelství. Rozdělení živitelské a pečovatelské role stejně jako jejich hierarchizaci připisují autorky oddělení veřejné a soukromé sféry v procesu modernizace, které významně ovlivnilo sebepojetí mužů a žen, jejich genderovou identitu i společenskou pozici. I když vzniklá nerovnováha přetrvává, došlo v posledních desetiletích k oslabení modelu mužského živitelství a autorky si v této souvislosti kladou otázku, co to znamená pro finanční fungování rodin, dělbu rolí a jejich legitimizaci. Obzvláště přínosná je v rámci knihy pasáž, jež důkladně mapuje a představuje teoretické koncepty živitelství a rodinného uspořádání. Autorky pracují s rozsáhlými prameny a podávají vyčerpávající přehled u nás dosud známých i neznámých konceptů živitelství. Za velice nosnou lze z hlediska sledovaného problému pokládat koncepci „dělání genderu“, která souzní s konstruktivistickým uchopením látky. Jedinci ve vzájemné interakci „dělají gender“ ve snaze být čitelnými pro druhé a odpovídat daným společenským normám. To vede k reprodukci stávajícího sociálního řádu představovaného mimo jiné daným genderovým uspořádáním společnosti. Tento koncept tedy vysvětluje, proč některé genderové rozdíly ve společnosti přetrvávají i poté, co ztratily oporu ve striktním oddělení sféry mužů a žen. K tomu, abychom pochopili, proč se někteří jedinci od genderových norem odchyloují a vlastně tak genderové kategorie dekonstruují, je však potřeba využít takový analytický nástroj, jenž se zaměřuje na dynamickou složku genderu a umožňuje zkoumat překračování genderových hranic jednotlivci. Tím je pro autorky koncept „rozvolňování genderu“ zavedený americkou badatelkou Francine

ZÁVISLÁCI NA ŽEBŘÍČCÍCH, EXCELENCE A GENDEROVÉ PŘEDSUDEKY. ZPRÁVA Z WORKSHOPU EMPOWERING WOMEN AND ADVANCING GENDER IN RESEARCH AND INNOVATION / Marcela Linková

Dne 20. června se v řecké Nadaci pro výzkum a technologie v Heraklionu konal workshop akce COST genderSTE (gender, science, technology and environment) s názvem Empowering Women and Advancing Gender in Research and Innovation. Díky silnému zastoupení z USA nabídl workshop skvělou příležitost diskutovat o tom, jak konkrétně funguje program ADVANCE, který od roku 2001 realizuje National Science Foundation.

V úvodu workshopu vystoupila profesorka Edeltraud Hanappi-Egger z Vídeňské univerzity ekonomiky a obchodu, která hovořila o systému genderového znevýhodnění ve vědě. Klíčovou hodnotou dnešní vědy je institucionální excelence, která v sobě nese orientaci na výstupy: počty publikací, citační index a žebříčky časopisů. To s sebou podle Hanappi-Egger přináší problémy v podobě strategického publikačního chování a obrovského nárůstu v počtu publikací. Systém se ale dobře udržuje a reprodukuje v hierarchii vědy prostřednictvím hodnotících komisí a výborů, výběrových řízení a grantových soutěží. Důraz na excelenci má dopad na začínající výzkumníky a výzkumnice, neboť stávající systém preferuje vědce a vědkyně, kteří jsou single, a tudíž jsou mobilní, flexibilní a sociálně nezávislí. Jsou to lidé ochotní riskovat a pracovat na dočasných smlouvách za velice nejistých pracovních podmínek. Hanappi-Egger ve svém výzkumu identifikovala jedince, kterým říká „závisláci na žebříčcích“ (ranking junkie). Typicky jde o mladé muže nové výzkumné generace, kteří jsou již během doktorátu schopni přijít se sofistikovanými publikačními strategiemi na několik let dopředu. Přestože se pracovní podmínky zásadně proměnily, věda je stále vykreslována jako životní koncept, který vyžaduje absolutní

Deutsch, umožňující reflektovat jak nekonformní jednání, tak jeho symbolickou rovinu.

Právě proto se autorky knihy ve svém výzkumu zaměřují především na situace, které slibují otevření prostoru k rozvolňování zavedených genderových schémat, jakými je např. výměna tradičních rolí mezi partnery, jejich egalitární redefinice či soustředění genderově opačně vymezených rolí u jednoho jejich nositele. Nejprve ale zkoumají tradiční model založený na konceptu mužského živitelství, který se jeví jako nejvíce problematický z hlediska genderové nerovnosti. V jeho rámci je muž zodpovědný za finanční zabezpečení rodiny a žena za péči o děti a domácnost, což jsou ale podle autorek role hierarchicky komplementární s negativními dopady na dlouhodobé socioekonomické postavení ženy. Přesto partneři uplatňující toto uspořádání vnímají genderovou specializaci jako něco zcela normálního a přirozeného, což dokládá jejich identifikaci s převládající normou ohledně rolí mužů a žen v rodině. Badatelky poukazují na to, že realizace tohoto modelu je za daných strukturálních podmínek pracovního trhu, v daném institucionálním kontextu a v prostředí genderových stereotypů a tradičních preferencí nejjednodušším řešením problému dělby práce v rodině.

Vůči dominantní normě se oproti tomu musejí vymezit ti aktéři, kteří žijí v rodinách aplikujících model ženského živitelství. Musí se vyrovnat s tím, že nesplňují očekávání ohledně svých genderových a rodičovských identit, proto si jasně uvědomují, že jejich rodinné uspořádání je v daném společenském kontextu neobvyklé. Většina komunikačních partnerek a partnerů v souladu s tím interpretuje tento rodinný model jako přechodný. Podle autorek se takový model může ustálit pouze za předpokladu, že živitelská role ženy vychází z výrazně vyšší pozice a finančního ohodnocení ženy ve srovnání s partnerem a že je muž schopen přijmout roli hlavního pečovatele v rodině a je ochoten se podílet na práci v domácnosti. Avšak ani v okamžiku, kdy se model ur-

čitým způsobem ustálí, nedochází k úplnému převrácení tradičních rolí mezi mužem a ženou. Hlavní odpovědnost za údržbu domácnosti totiž i v tomto rozvržení leží na bedrech ženy. Páry musí navíc vyvíjet různé strategie k udržení mužovy integrity, čímž se vlastně genderové nerovnosti reprodukuje i v modelu do značné míry netradičním.

Třetím modelem analyzovaným kolektivem autorek je ten, v němž potenciálně vzniká významný prostor pro rozvolňování genderových nerovností, tj. model, v němž muž i žena mají zhruba vyrovnané pozice z hlediska finančního zajišťování rodiny. V tomto uspořádání se skutečně stává vyváženějším i rozdělení péče o děti a domácnost, přičemž rozdělení rolí zde má proměnlivější charakter než ve dvou předchozích případech. Žena sice i tady zůstává primární pečovatelkou, většina mužů v tomto typu rodin však uplatňuje v praxi tzv. otcovství nového typu, tedy přístup, v němž otec participuje na každodenních pečovatelských aktivitách v přímém kontaktu s dítětem. I v tomto modelu však autorky rozkrývají určité mechanismy méně zjevné dominance mužů, jež je o to rafinovanější, že není akterem reflektována, a tedy ani problematizována.

Patrně nejzajímavější pasáží knihy je sonda do života rodičů s dětmi ve střídavé péči. Jde totiž o fenomén u nás poměrně nový, a tudíž zatím příliš neprobádaný. Situace rozvodu nezbytně vede k redefinici rodičovských rolí, přičemž v případech střídavé péče se rodiče rozhodují rovným dílem sdílet živitelskou i pečovatelskou odpovědnost vůči dětem. Podle zjištění autorek je model střídavé péče preferován zejména muži, kteří si jím zachovávají kontrolu nad výchovou svých dětí. Důležitým aspektem tohoto modelu je to, že muži praktikující střídavou péči patřili v předchozím uspořádání k tzv. novým otcům. Právě páry praktikující střídavou péči byly identifikovány jako ty, jež neuznávají (a přímo odmítají) tradiční genderově vymezené role a přiklání se k egalitární dělbě práce a péče v rodině. Z hlediska živitelské dimenze rodičovství však autorky upozorňují na si-

dostupnost a flexibilitu, což lze pochopitelně jen obtížně kombinovat se soukromým životem. Taková pracovní kultura pak v souběhu genderovém řádu méně vyhovuje ženám. K maskulinní orientaci výzkumné kultury se dále přidávají každodenní praktiky v podobě genderových předpokladů, sexistických vtípků a komentářů, tlaku na to, aby se ženy adaptovaly na mužské normy a fungování mužských podpůrných sítí. Ptala jsem se profesorky Hanappi-Egger, zda se v jejím výzkumu (podobně jako ve výzkumu Národního kontaktního centra – ženy a věda) vyskytují začínající vědci, kteří také měli problém s tím, jak se proměňuje výzkumná kultura směrem k extrémní soutěživosti, a kteří hledají způsoby, jak kombinovat vědeckou práci s rodinným životem, protože jim představa absentujícího otce nevyhovuje. Odvětila, že ano, ale že se tito muži často považují za oběti systému, kde jedním nepřítelem je systém hodnocení vědecké práce, druhým nepřítelem jsou politiky genderové rovnosti, které vnímají jako neopodstatněně protežující ženy.

Emeritní profesorka Joan Williams z Kalifornské univerzity, Hastings College of Law se bojí s genderovými předsudky a nerovnostmi věnuje velice dlouho, na Hastings College of Law vede Centre for WorkLife Law (<http://worklifelaw.org/>), jehož cílem je znovu nastartovat „pozastavenou“ genderovou revoluci (s odkazem na důležitý článek Pauly England, jehož český překlad „Genderová revoluce: Nerovnoměrná a zastavená“ přinesl odborný časopis Gender, rovné příležitosti, výzkum v roce 2011). Výsledky své práce a konkrétní nápomocné a tréninkové materiály poskytuje Joan Williams k dispozici online na webech www.newgirlsnet.com a www.toolsforchangeinSTEM.org.

Na počátku letošního roku Joan Williams se svou dcerou Rachel Dempsey vydala knihu What works for women at work: Four patterns working women need to know, v níž autorky ukazují, jak genderová diskriminace vypadá v každodenních praktikách, a dávají praktické rady, jak se bránit a jaké strategie používat. První znevýhodňující praktikou je „chůze po visutém laně“.

tuace, které nemusí být nutně pro oba (ex)partnery spravedlivé, např. pokud má jeden z partnerů (většinou žena) výrazně nižší příjem nebo horší možnosti pracovního uplatnění než druhý partner. Při pohledu na jednotlivé modely uspořádání rolí v rodině se tedy paradoxně zdá, že ke skutečnému rozvolnění genderových nevolností může dojít teprve po zániku partnerského vztahu, ve stavu, kdy partneři nemají možnost specializovat se jen na určitou roli. Autorky však upozorňují na to, že porozvodová střídavá péče není vhodná pro všechny rozcházející se páry, neboť má poměrně vysoké finanční nároky.

Provedené analýzy představené kolektivem autorek svědčí o tom, že výsledek vyjednávání o uspořádání živitelské a pečovatelské role v rodině závisí v největší míře na tom, jak ženy a muži sami sebe pojmají z hlediska svých rodičovských a genderových rolí, do jaké míry reflektují a akceptují obecná očekávání a do jaké míry se s nimi identifikují. Nepotvrzuje se totiž předpoklad, že čím vyšší je příspěvek ženy do rozpočtu domácnosti, tím vyrovnanější je dělba práce v rodině. Naopak, jak kniha ukazuje, genderová nerovnost v dělbě rolí spojených s péčí o děti a domácnost i mocenská nerovnováha v rodině přetrvávají i tam, kde je žena hlavním živitelem.

K publikaci lze mít dvě výtky směřující k interpretaci dat. Za prvé, zvolenou metodou výběru vzorku se podařilo získat k rozhovorům zejména páry, v nichž dosáhl alespoň jeden z partnerů vysokoškolského vzdělání. Výzkum tak postihuje jen úzce vymezenou skupinu aktérů, která obvykle reprezentuje spíše ty úspěšnější na trhu práce, tj. ty, kteří dosahují jednak relativně vysokých příjmů, jednak se svou prací mnohdy výrazně realizují, což má jistě vliv na postoje těchto komunikačních partnerů a partnerek k pracovní aktivitě a ve výsledku i na rozdělení rolí v rodině. Vzhledem k tomu, že vzdělanější lidé jsou obvykle „prů-

kopníky“ nových rodinných vzorců, nemusel by tento fakt být v kontextu daného výzkumu na škodu, specifčnost vzorku však není při analýze a interpretaci dat autorkami až na výjimky nijak reflektována. Druhou slabinou analytické části textu je skutečnost, že autorky kladou (přinejmenším v případě popisu prvních dvou modelů rodinného uspořádání) důraz spíše na reprodukci nerovností než na jejich odbourávání, což vyvolává v čtenáři pocit, že známky „rozvolňování“ genderu jsou přehlíženy a akcentovány jsou naopak aspekty reprodukce genderových nerovností. Tato výtky se netýká analýzy modelu střídavé péče, která už tím, že popisuje v zásadě nový koncept uspořádání rodinných rolí, obrací pozornost k překračování zažitých norm rozdělení odpovědností v rodině.

Nic z toho ovšem nesnižuje význam publikace, která svým zaměřením i pojetím zaplňuje určité prázdné místo na poli českého genderově orientovaného výzkumu. Je patrné, že některé modely uspořádání práce a péče jsou „rozvolňování“ genderu nakloněny více, jiné méně. Jakákoliv snaha o dělbu práce v sobě skrývá potenciál nerovného uspořádání, a je tedy důležité, aby se vyjednávání rolí v rodině neopíralo o neuvědomované stereotypy či zaběhané formy, které již nemusí být funkční. Proto je dobré o pozadí dělby práce v rodině mluvit a upozorňovat na skryté mocenské mechanismy, jež při ní spolupůsobí. Definice živitelství a s ním úzce souvisejícího pečovatelského je navíc navýsost politickou otázkou, neboť přímo ovlivňují nejen rozdělení rolí v rodině a jejich subjektivní vnímání jednotlivci, ale i hierarchické uspořádání společnosti vůbec. V tomto smyslu kniha dává zájemcům o genderovou problematiku do rukou solidní bázi pro veřejnou debatu o nastavení institucionálního rámce živitelství. Otevírá navíc nové výzkumné téma a naznačuje možné cesty, kterými by se mohlo bádání na tomto poli ubírat.

Věda totiž není pouze zaměstnáním, ve kterém dominují muži, je také zaměstnáním, které je maskulinní, tj. staví na hodnotách a principech, které si pojíme s muži a které odpovídají spíše jejich životnímu stylu. Jak říká Williams, ženy se pak musejí naučit se správně chovat. Pokud ale ženy ve vědě zastávají „správné“ ženské role, které Williams definuje jako „poslušná dcera“ a „vždy chápající matka“, nejsou uznávány jako „správné“ vědkyně. Druhou praktikou je nutnost neustále dokazovat své schopnosti. U žen nestačí, že uspějí, svůj úspěch a schopnosti musejí dokazovat stále a znovu. Williams uvedla příklad mladé vědkyně, jejíž školitel systematicky postupoval její nápady a myšlenky mladým mužům ve svém týmu. Zřejmě na základě předpokladu, že jde pouze o náhodu, že na něco přišla. Tento problém se pojí s tím, že chyby, které udělají ženy, jsou více vidět a děle si je pamatujeme. Třetí bariérou, na kterou ženy narážejí, je „zeď mateřství“. Mateřství se stává znamením neschopnosti, nedostatečné oddanosti a ženy samo o sobě v profesi diskvalifikuje. Posledním problémem, kterému Williams věnuje pozornost, je „přetahovaná“ – genderové nerovnosti a předsudky totiž vedou k tomu, že ženy často soupeří mezi sebou o těch několik vyšších postů, které se zdají být dostupné. Častou odpovědí žen na tyto kulturní a institucionální předsudky a znevýhodnění je odchod z vědy. Jak ale argumentuje Williams, pokud ideálního pracovníka definujeme na základě mužských těl a mužských vzorců chování, jde o diskriminaci na základě pohlaví.

O to, aby americké univerzity nefungovaly jen na mužském principu, se již od roku 2001 snaží program ADVANCE, který financuje National Science Foundation (NSF). Podle Beth Mitchneck, která program na workshopu představila, je cílem programu vyvíjet systémové a dlouhodobé přístupy, které napomohou zvýšení zastoupení žen a jejich profesnímu postupu v přírodních, technických, lékařských, sociálních, ekonomických a behaviorálních vědách. NSF financovala 157 projektů Institucionální transformace v celko-